

"המעיין היטב בספר, יוכל למצוא בו

אפילו מה שהמחבר לא כיוון כלל".

ר' נתן אברהם

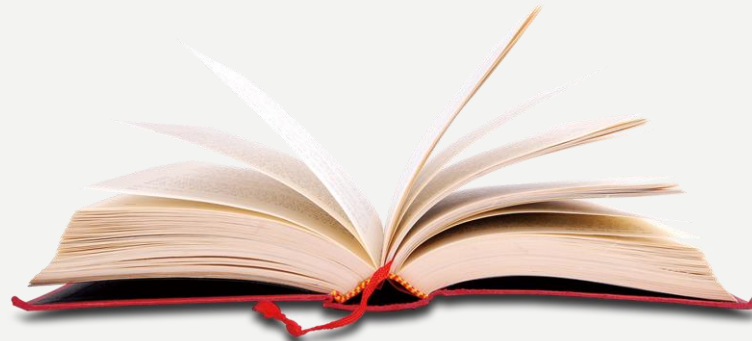

מה ספר?

ספר הוא טקסט מודפס או כתוב בכתב יד בנושא מסוים, שדפיו כרוכים יחדיו. בשלהי המאה העשרים החלה הפקתם של ספרים אלקטרוניים המוצגים על קורא ספרים אלקטרוני, טאבלטים, צג המחשב ואפילו טלפונים חכמים.

עוד מימי בראשית אסף האדם את יצירותיו הספרותיות תחת ספרים. בתחילה היו אלה מגילות קלף, וספרים מצומצמים בהיקפם. עם התפתחות הדפוס באמצע המאה ה-15 עלה היקפם של הספרים. במשך מאות שנים היו הספרים אמצעי עיקרי להפצת ידע ולהעברתו מדור לדור. במאה העשרים נוספו לספרים המודפסים שלל אמצעים נוספים: רדיו, קולנוע, טלוויזיה והאינטרנט, אך לספר ממשיך להישמר מקום מרכזי.

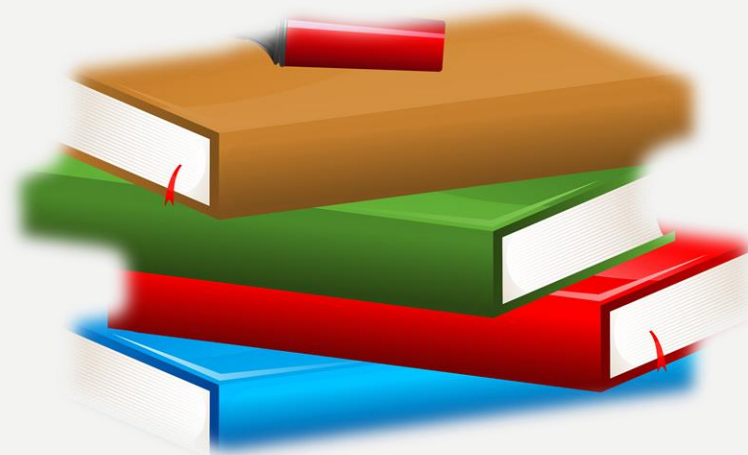
ספרי עלילה רבים מוצאים את דרכם אל מסך הקולנוע או הטלוויזיה.

תהליך יצירת הספר

בתהליך יצירתו של ספר שני שלבים עיקריים:

תהליך כתיבת הספר על ידי מחברו (או מחבריו). סופו של שלב זה הוא ביצירת כתב יד (במשמעות הרחבה של מושג זה, שבה נכללים עותק בכתב יד, במכונת כתיבה או במעבד תמלילים).
תהליך ההוצאה לאור של הספר: הפיכת העותק היחיד של המחבר לספר מרובה עותקים הזוכה לתפוצה רחבה. לאחר הוצאתו לאור של הספר ייתכנו לו הדפסות נוספות ומהדורות נוספות.

תוכן של הספר

עיקרו של הספר הוא התוכן הנכלל בו, בין אם זה תוכן עיוני, מדריך שימושי או סיפורת. סביב תוכן זה נכללים מרכיבי תוכן נוספים, חלקם המופיעים בכל ספר, חלקם המופיעים בסוגים מסוימים של ספרים, וחלקם מופיעים בהתאם לשיקול דעתם של המחבר והמו"ל.

רכיבים אלה כוללים:

עמודי השער: הקדשה: עמוד המופיע בתחילת הספר, ובו מקדיש המחבר את הספר לאדם היקר ללבו.

הקדמה: פנייה של המחבר אל הקורא, לשם הצגת עניינים אחדים הנוגעים לספר.

הסכמה: מכתב לוואי המופיע בראשית ספר, ובו מעידה אישיות חשובה על איכותו של הספר.

נהוג בעיקר בספרות תורנית.

תוכן עניינים: רשימת כל הפרקים שבספר, ומספר העמוד שבו מתחיל כל פרק.

זהו חלק בלתי נפרד מכל ספר עיון, ומופיע לעיתים גם בספרי סיפורת. מקומו של תוכן העניינים הוא בראש הספר,

משום שהוא מהווה מעין מפה להמשך ההתמצאות בספר, אך לעיתים הוא ממוקם דווקא בסוף הספר.

ביבליוגרפיה: רשימה של פרסומים (ספרים, מאמרים וכדומה) המצורפת לספר, לשם אזכור המקורות אותם מצטט

הספר, או שעליהם הוא מסתמך, ולהפניית הקורא לספרות המרחיבה את הדיבור בנושאי הספר.

מפתח עניינים: מופיע בסופו של ספר עיון, ומאפשר לאתר בקלות נושאים עיקריים בספר: אנשים, מקומות, מושגים,

תהליכים וכדומה. למפתח חשיבות גדולה, משום שהוא מהווה כלי עיקרי לגישה ישירה לתוכן הספר.

בדרך-כלל מופיע לפי סדר האלף-בית.

אפיון פיצ'י של הספר

ספר, במשמעות המקובלת של מושג זה במאות השנים האחרונות, מורכב מדפי נייר כרוכים, וביתר פירוט כריכה (אחורית וקדמית): זאת יכולה להיות קשה או רכה, אך לרוב עבה ועמידה מדפי הספר.

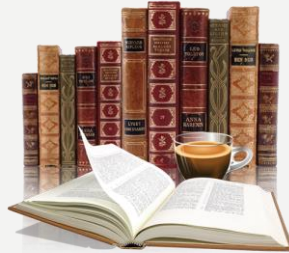
ישנם ספרים, כמו ספרי תינוקות רבים, שהדפים והכריכה קשים ועמידים באותו אופן. דפי הספר: מכילים את תוכנו.

שדרה (שדרית): מקום מפגש דפי הספר, בספרונים דקים היא יכולה להיות רק כמה סיכות שידוך ובספרים עבים היא משטח חזק כמו הכריכה (ולפעמים יותר) אליו מודבקים או תפורים דפי הספר.

עוביו של ספר מוגבל לסנטימטרים מעטים, ולכן כאשר תכולתו של ספר עולה על 1,000 דפים (ולעיתים אף פחות), נהוג לפצלו לכרכים אחדים, כך שכל כרך כרוך בנפרד.

יש ספרים המחולקים לשני כרכים, ואחרים, ובפרט אנציקלופדיות ומילונים מחולקים לכרכים רבים. את הכרכים נהוג למספר, בספרות או באותיות.

בסוף המאה העשרים החל הספר להתממש כספר אלקטרוני, בווריאציות שונות. פרויקט השו"ת, שתחילתו בסוף שנות השישים של המאה העשרים, מאחסן אלפי ספרי הלכה ומאפשר גישה אליהם באמצעות מחשב. פרויקט גוטנברג, ומקבילו העברי פרויקט בן יהודה, הם אתרי אינטרנט המאחסנים טקסטים של ספרים שזכויות היוצרים עליהם פגו, ומאפשרים קריאה של ספרים אלה על-גבי מסך מחשב (או הדפסתם על ידי הקורא). שירות מאפשר לחפש בטקסט המלא של ספרים (גם כאלה שמוגנים על ידי זכויות יוצרים) שגוגל סורקת ואוגרת במאגר הדיגיטלי שלה.

איך נכתבו ספרים קדומים?

במשך מאות שנים, הועתקו ספרים עתיקים מקלף לקלף. בימי הביניים הם נכתבו בחדרי המנזרים החשוכים של הדת הנוצרית, שקידמה את שימור הידע הדתי ושבכירה האמינו שמה שלא ייכתב יישכח ומה שיירשם בספרים יישמר ויהפוך לאמת אחת.

וכך גם הועתקו הספרים, עד אמצע המאה ה-15. בעלי מלאכה מיוחדים, רובם נזירים, נהגו לשבת ולהעתיקם בכתב-ידם את הספרים, מילה אחר מילה, אות באות. לקח להם שבועות להעתיק ספר וליצור עותק נוסף שלו. לעיתים נוצרו שגיאות העתקה שיצרו הבדלים קטנים בין העותקים של אותו ספר. על הספרים המקוריים שמרו בספריות שמורות היטב, שכן את העותקים נהגו ליצור רק מהמקור, בעיקר בשל החשש משגיאות שיופצו מעותק שגוי שיועתק שוב ושוב. כמובן שעובדה זו עיכבה מאד את ההעתקת והפצת הספרים.

אלו הסיבות העיקריות להיותם של הספרים באותה תקופה יקרים מאוד. רק אנשים עשירים יכולים היו לרכוש ספרים, מה שמין הסתם הביא לכך שגם הידע היה ברשותם וממנו נבע הכוח. בעיקר עשירים ידעו אז קרוא וכתוב וזה היה אחד ההבדלים החשובים שבין המעמדות.

רק עם המצאת הדפוס תהפוך הקריאה לנחלת הכלל וידיעת הקריאה והכתיבה בחברה המערבית תהפוך נפוצה. כיום, מעל 400 שנה אחרי שהחלו להפיץ ספרים מודפסים, האות הכתובה הפכה לנחלת כולנו, הידע נפוץ בכל מדיה אפשרית וכל אחד יכול לרכוש ידע כרצונו ובלא צורך בממון.

שאלות

1. מצאו בקטע המידע את ההגדרה למושג ספר והעתיקו אותה.

2. באיזו תקופה החלו הספרים האלקטרוניים?

3. איזו מילה בטקסט עזרה לכם במציאת התשובה לשאלה מספר 2?

4. מהם הרכיבים של הספר? כתבו ליד כל רכיב בקצרה את הגדרתו.

5. תארו את המראה הפיזי של הספר לפי המידע המופיע בקטע.

6. מהו פרויקט השו"ת? כתבו בהרחבה.

7. כיצד נכתבו ספרים בעבר?

8. "אלו הסיבות העיקריות להיותם של הספרים באותה תקופה יקרים מאוד" - מהן הסיבות המוזכרות בקטע?

9. "כמובן שעובדה זו עיכבה מאד את ההעתקת והפצת הספרים" - על איזו עובדה מדובר בקטע?

10. מתי הפכה המצאת הדפוס לנחלת הכלל? תארו מה היה לפני שהפכה לנחלת הכלל?

